

Становище

за дисертационен труд на тема: „Новите конфигурации на (де)медикализацията и алтернативните интерпретационни модели на употреба на здравето. Раждането с дула в България, 2010-2015 г.”,
на Мария Петьова Мартинова, редовен докторант към Катедра „Социология”,
СУ „Св. Климент Охридски”,
за присъждане на образователната и научна степен „доктор”, в професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“

От: проф. д-р Лиляна Деянова, член на научното жури научно жури, утвърдено със заповед на ректора на СУ”Св. Кл. Охридски” РД 38-117/ 10.02.2017 г.

Този дисертационен труд е посветен на проучването на една *нова и неизследвана тема* – раждането с дула; на намирането на адекватен подход за нейната интерпретация и на разглеждането ѝ като елемент от по-мощни конфигурации и социални логик в модерността - процеси, които в класическите трудове на Мишел Фуко са анализирани като „раждането на клиниката”, „раждането на биополитиката”, „грижата за себе си” (без да забравяме и „управляемостта” – в напр. „Сигурност, територия, население” - и темата за „криза на медицината или криза на антимедицината” в бразилските лекции от средата на седемдесетте години).

Всъщност именно тези *по-общи логик на „нормализиращата медицинска власт-знание”, на „управляемостта” и „субективацията”, на „употребите на здраве”* бяха в центъра на интереса на докторанта, когато имах привилегиите и удоволствието да следвам (в качеството на ръководител на докторант) в откривателската му, увличаща и рефлексивна работа. И тук (а не просто в конкретното емпирично изследване на раждането с дула, тъй като дулите са симптом на фундаментални промени в тъканта на институциите и на властта и то не само в полето на медицинските практики) са и основните му приноси.

Дисертационният труд се състои от три добре обосновани като структура части, увод и заключение (с общ обем 232 страници) и три приложения; в него са цитирани петдесетина заглавия на български и английски език, вкл. наблюдавани и изследвани електронни сайтове. За съжаление в приложената библиография Мария Мартинова е включила главно цитираната в текста литература, но нейният библиографски и професионален хоризонт, вкл. по темите на дисертацията, е значително по-широк. Тя изключително добре познава и диалогизира с работите на Мишел Фуко, на негови известни последователи и интерпретатори; има предвид дълго водени дебати (като напр. така наречения „дебат за критика на медицинализацията”), както и множество конкретни изследвания на Н. Роуз и други представители на „школата” *governmentality studies*, както и изследвания на работещи в сходни проблематики и мисловни традиции български учени.

Като научен ръководител на докторанта съм длъжна да подчертая не само новаторския замисъл на неговото дисертационно изследване, а и един всъщност

саморазбиращ се факт - че неговото осъществяване е самостоятелно дело на задълбочен изследовател, за когото научен, морален и граждански ангажимент са три страни на един професионален етос.

Мария Мартинова убедително **аргументира актуалността и необходимостта на темата за изследване на новите родилни практики, но и „по-общия интерес”** - от „разбиране на начините на появяване и заявяване на алтернативни спрямо държавно санкционираната медицинска практика интерпретации, както и на начините, по които индивидите се ориентират спрямо приетите за стандартни и считаните за алтернативни модели” (с.5), „различните стратегии на позоваване, отхвърляне и отиване отвъд медицинското разбиране за здравето” (с.8, с. 11 и др.). Казано накратко - „проблематизирането” му (в смисъла на Фуко).

Смятам за особено **значим принос** финото проследяване (както в така наречените теоретически части на дисертационния труд, така и в централната, трета глава, посветена на емпирическото изследване на полето на българските родилни практики с дула), на новите констелации на отношенията между конвенционалната и неконвенционалната медицина в една епоха, в която – ако цитирам Н. Роуз - „индивидите стават експерти на самите себе си” (и се свързват с „обществото” чрез изборите, които правят и рисковете, които поемат). Така, аргументирайки хипотезите си (стр. 83-86, напр.), М. Мартинова показва как отместването на класическата клиника съответства на разширяване на обектите и на обхвата на управляване, на едно непряко управляване; как се появяват не просто грижи и услуги, а нови социални технологии, експертизи и моделиращи поведението форми на знание; как наистина определени обекти – напр. здравната грижа или „употребите на здравето” придобиват видимост, стават тема, проблеми, обекти, на които трябва да се въздейства, които трябва да се оптимизират, подобряват, а не само „репрезентират”, които трябва да се обезопасяват във времената на „дефицит на сигурност” и нови отношения между сигурност и свобода.

За да може да осъществи това дълго, задълбочено и на много равнища проследяване, Мария Мартинова е и стимулирана, и улеснена от своята собствена интерпретация на „отместващите се движещи енергии на медиализацията” (по заглавие на Питър Конрад, автор на класически трудове върху „медиализацията”). Тя разбира дилемите на късномодерната медиализация, както и теоретичните и етически аспекти на сбъдващата желаниа медицина, или на битките за „естествеността” (вкл. в клубове и организации за „естество”), битките срещу т.нар. „фармаколизация на обществото” и пр. Обсъждането на *аргументите и тезите в дебатите за медиализацията представлява съществена част от работата на докторанта*, който отива отвъд семплите противоположности от рода на „медиализацията е нормализиращ и деиндивидуализиращ надзор и контрол”, за разлика от „демедиализацията, която е автономия и свобода” (докато тя е всъщност, както се показва в дисертацията, „многопосочно и динамично позициониране спрямо медицинското” (с.84)).

Но главната предпоставка, за да може да се направи успешното пълно описание на „стратегическото поле от властови отношения в тяхната подвижност, трансформация и обратимост”, по думите на Фуко, е още първоначалният – „стратегически” - избор на парадигма за анализ на властта и

субективизацията. Затова смятам за принос на дисертацията тълкуването на този труден автор, на неговите концепции за „управляемостта“, „практиките на себе си“ и др.. М. Мартинова взема от Фуко такова разглеждане на властта, на властовите практики и диспозитиви, което тръгва не от практиките на легитимирането, не и от практиките на подчиняването на някакво господство, а от „изкуството да се управлява“ и от свободата и способността за трансформация. Така властта е дефинирана (не без връзка с Ницшеовото понятие за „сила“) като „капацитетът да се структурира полето на действие на другия“. Отношенията на власт са – както казва Фуко - „стратегически игри между свободи“. „Нека бъдем антиинституционалисти“ казва също Фуко в началото на лекциите си за психиатричната власт. А в дисертационния текст тези и други теми на „микрофизиката на властта“ са дискутирани с необходимата компетентност и убедителни аргументи.

И затова не е случайно, че една от централните и оригинални глави на дисертационния текст е „Стратегия, тактика, съпротива“. Тук схващането на Фуко за властта като „стратегическа ситуация“ и „взаимно преплитане на тактиките“ (с. 66 и сл.) е огледано в тезите на Мишел дьо Серто за стратегиите и тактиките на потребителите и „изкуството на всекидневната война“. Компетентно и внимателно е въведено и схващането на Бурдийо за хабитусите като стратегии (което е свързано с теорията за темпоралността на практиките и „онтологическото съучастничество между полето и хабитуса“). А това „напасване към възможностите на полето“, „напасването на надеждите към шансовете в полето и пр. е необходимо за дискутирането на неомаловажимата каузалност (не вулгарно-детерминистки разбираана) при „проблематизирането“ на здравните практики („родството по избор“ между новите здравни практики и „стратегически ситуации“, когато – както показва Фуко, анализирайки неолиберализма и т.нар. „човешки капитал“, в „Раждането на биополитиката“, – „индивидите стават предприемачи на самите се си“).

Много оригинална и ценна е самата „емпирическа глава“, в която стабилно изградената мрежа от понятия и дискутирани зависимости проработва с пълна сила. Мария Мартинова умело извлича данни от събрания „с качествени методи“ богат материал (интервюта с различни „лица и представители на институции“, наблюдения, анализ на документи и пр.), опитва се да се дистанцира (може да го направи и по-дръзко и критично!, макар това да не е характерно за нейния интелектуален почерк) от „идолите на племето“ на дулите. Тя въвежда нови гледни точки към проблематизираната се конвенционален и неконвенционален, официален и неофициален, нов и архаичен „медицински свят“ и към най-новите организации за „родителски активизъм“. Прави ги видими, показва как те стават видими, но по различен начин в зависимост вкл. от имената, които им се дават (между „родилна грижа“, „родилна помощ“, „родилна подкрепа“, „родилни услуги“, „потребление на акшеро-гинекологически услуги“ диференциациите са съществени и предполагат анализ, какъвто Мария Мартинова прави с присъщата си прецизност). За да аргументира хипотезите, за да покаже още нови процеси, да ги обясни без капка конспиративност и груб детерминизъм. И за да постави (имплицитно или не) въпроси. Напр. тя показва как в наративите за раждането с дула темата за природното, „естеството“, „хормоните“ и естествено-човешките

процеси и енергии е ключова. Или как управляващите индивиди имат нов етос на формиране на себе си и на поемане на вменената им отговорност за избора на здравни практики. Благодарение на анализа на М. Мартинова можем да забележим фината игра между овластяването на индивида (тоест създаването на капацитети за действие) и подразбиращата се морална санкция към „безотговорния индивид“ (в случай, че не вземе разумното решение след експертното информирание). Но дали става дума за нов тип гражданство, не замества ли това „морализиране“ самото политическо – както пита Уенди Браун, безпоейки се, че подобни практики на „морализиране на безотговорните“ (при това често и от най-чудати експерти, магове и самозванци) биха могли да подготвят терена за „дълбоко недемократични практики“.

Надявам се в бъдеще Мария Мартинова да поработи върху редактрането на този ръкопис като книга и да подчертае по-плътнo както нейният собствен отговор на тези въпроси, така и валидността на тук, в дисертационния текст, изработената и изпробвана концептуална мрежа от отношения към други обекти и практики (към, напр. новите практики на „отговорното родителство“, тема, която, която вече е поставила в своя статия, невключена в дисертационния текст, и към много други, в „родство по избор“ с „родилните“).

Авторефератът е направен според изискванията и съдържа както основните аналитични резултати, така и внимателно описание на съответните глави, залозите на изследването, подхода, използвания инструментарим.

Самооценката на автора на дисертационния труд за собствените му приноси е реалистична и е в съзвучие с оценката на рецензентите за двете негови научни публикации по темата на дисертацията (едната - в престижния брой на списание „Критика и хуманизъм“, посветен на 90-годишнината от рождението на Фуко, другата – под печат.)

Заклучение:

Имайки пред вид качествата на докторанта и на докторския труд, предлагам убедено на членовете на научното жури да вземат решение за присъждане на Мария Петьова Мартинова на образователната и научна степен „доктор“, в професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“.

София, 9 май 2017 г.

Лиляна Деянова